

УДК 338.432 (477)

ОЦІНКИ ПЕРСПЕКТИВ ЕКСПОРТУ ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРІВ У ЗВТ З ЄС

Проведений аналіз динаміки та структури експорту сільськогосподарських товарів в ЄС. Оцінені перспективи нарощування експорту в межах і поза межами імпорتنних тарифних квот ЄС на основі аналізу місткості імпортного сегменту відповідних продуктових ринків ЄС і митних режимів ЄС. Розроблені рекомендації щодо напрямів підтримки експорту сільськогосподарських продуктів у ЄС.

Ключові слова: експорт сільськогосподарських товарів, ЗВТ з ЄС, тарифні квоти, митні тарифи.

Після підписання та ратифікації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС і введення з травня 2014 р. односторонніх торговельних преференцій на експорт в ЄС вітчизняної продукції перед вітчизняними експортерами сільськогосподарської продукції (групи 1-24 УКТ ЗЕД) відкрилися нові можливості зростання обсягів та розширення номенклатури експорту в ЄС. Диверсифікація експорту необхідна також для нівелювання втрат внаслідок закриття ринків Російської Федерації. *Актуальною проблемою* є оцінка перспектив експорту в ЄС як традиційних товарів, так і товарів з вищою часткою доданої вартості. *Мета* цієї статті полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо напрямів підтримки експорту сільськогосподарських товарів з урахуванням оцінок їх перспектив на ринках ЄС. Поставлене завдання вирішується на основі аналізу динаміки і структури експорту вітчизняних сільськогосподарських товарів в ЄС; торговельних режимів ЄС; прогнозів попиту на окремих товарних ринках ЄС.

**ОСТАШКО Т.О.,
доктор економічних
наук, професор,
член – кореспондент
НААН України,
ДУ «Інститут
економіки та
прогнозування
НАН України»**

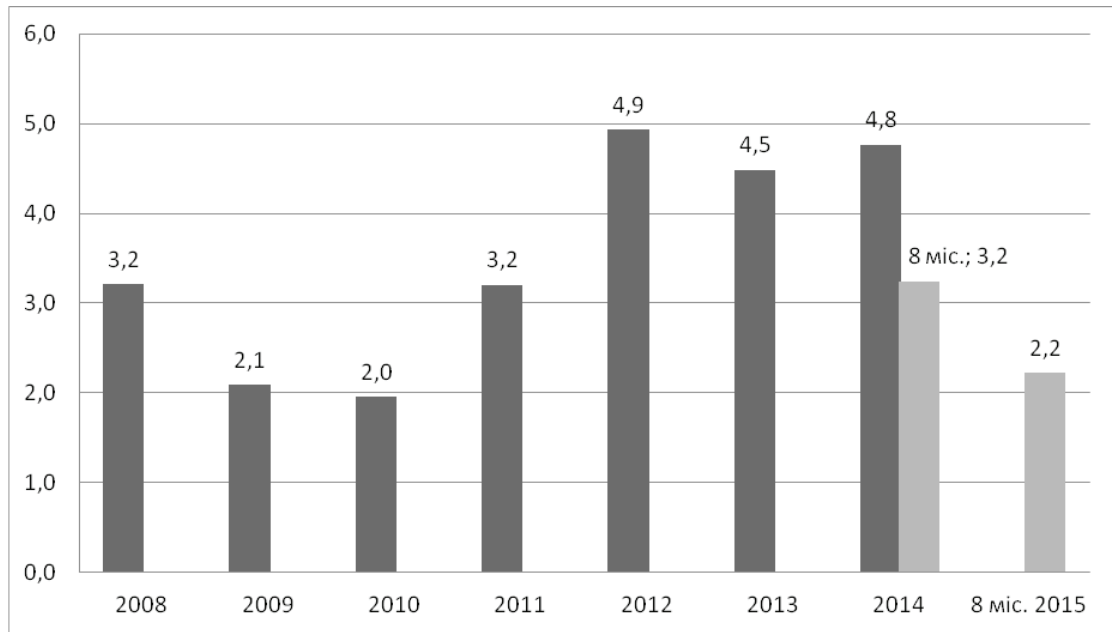

Рис.1. Експорт сільськогосподарської продукції (гр. 01-24 УКТ ЗЕД) з України в ЄС-28 у 2008 р.– 8 міс. 2015 р.

Джерело: побудовано за даними Держстату України: Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД за січень-грудень 2008 р. - січень-серпень 2015 р.[Електронний ресурс]. – Доступний з: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Динаміка і структура експорту вітчизняних сільськогосподарських товарів в ЄС. Експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції в ЄС протягом 2008-2014 рр. розвивався динамічно (рис.1). Частка експорту в ЄС в останні роки перевищує чверть сільськогосподарського експорту України. В умовах дії з травня 2014 р. односторонніх торговельних преференцій з боку ЄС експорт сільськогосподарської продукції в ЄС зріс у 2014 р. на 5,7%, Проте протягом 8 місяців 2015 р. було експортовано на 32% менше продукції, ніж у відповідному періоді 2014 р. Нестійкі темпи розвитку сільськогосподарського експорту, зокрема, і в ЄС, пояснюються його товарною структурою, у якій переважає сільськогосподарська сировина, попит і ціни на яку на світових ринках характеризуються значною волатильністю. Так, у структурі експорту в ЄС вітчизняних сільськогосподарських товарів сировинні товари у 2014 р. склали 66,4%: 38,5% сільськогосподарського експорту склали зернові, 27,9% – насіння олійних.

Таким чином, пріоритетним завданням є нарощування експорту в ЄС продукції з вищою часткою доданої вартості, що зумовлено необхідністю (1) хоча б часткової компенсації втрати ринків Російської Федерації, основу експорту на які становила продукція з вищим рівнем переробки; (2)

зменшення залежності від високої волатильності попиту та цін на сільськогосподарську сировину на світових ринках; (3) збільшення обсягів експортної виручки від сільськогосподарського експорту.

Шлях вирішення цих завдань полягає у започаткуванні експорту на ринки ЄС вітчизняної продукції вищого ступеню переробки в рамках виділених Україні тарифних квот, а у перспективі – збільшення обсягів цих тарифних квот.

Оцінки перспектив експорту в межах виділених Україні тарифних квот ЄС.

Таблиця 1

Використання тарифних квот для експорту в ЄС українських сільськогосподарських товарів станом на 1.10.2015 р. та тарифи поза квотами

Продукція	Використано квоти у 2015 р.(9 міс), %	Тариф поза квотою
Яловичина	0%	12.8 % + 176.8 €/100 кг
Свинина	0%	53.6 - 86.9 €/100 кг
Баранина	0%	12.8 % + 222.7 €/100 кг

М'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці	100%	32.5 – 41 €/100 кг
Молоко, вершки, згущене молоко та йогурти	0%	12.9 – 110 €/100 кг
Сухе молоко	0%	21- 118 €/ 100 кг
Вершкове масло та молочні пасти	0%	189-231.3 €/100 кг
Яйця та альбуміни	0%	35 €/1000 шт., €/100 кг
Мед	100%	17,3%
Часник	8,8%	9.6 % + 120 €/100 кг
Цукор	92,7%	41.9 €/100 кг
Інший цукор	3,0%	26.8 - 50.7 €/100 кг
Цукрові сиропи	0,0%	20 €/100 кг
Пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули	100%	95 €/1000 кг
Ячмінь, ячмінне борошно та гранули	66,7%	Інші режими
Овес	73,7%	Інші режими
Кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули	100%	7,7%
Ячмінна крупа та борошно; зерно зернових злаків, оброблене іншими способами	100%	98 -171 €/1000 кг
Солод та пшенична клейковина	1,2%	134 -166 €/1000 кг
Крохмаль	6,6%	166-224 €/1000 кг
Оброблений крохмаль	0%	9 % + 17.7 €/100 кг
Висівки, відходи та залишки	14,9%	44-89 €/1000 кг
Гриби	0%	9.6 % + 191 €/100 кг 18.4 % + 222 €/100 кг
Оброблені томати	100%	14,4%
Виноградний та яблучний соки	100%	18% (яблучний сік)
Продукція з обробленого молока	0,0%	8.3 % + 26.6 €/100 кг
Оброблена продукція з масла	0,0%	189.6 €/100 кг
Цукрова кукурудза	0%	5.1 % + 9.4 €/100 кг 8.3 % + 3.8 €/100 кг
Оброблена продукція з цукру	11,7%	16 % + 50.7 €/100 кг 0.4

Оброблена продукція із зернових	0,0%	6.4 % + 15.1 €/100 кг 8.3 % + 25.7 €/100 кг
Оброблена продукція з молочних вершків	0,0%	5.4 % + 21.2 €/100 кг
Харчові продукти	0,1%	14—42,7 €/100 кг
Етанол	0,6%	19.2 €/100 л 10.2 €/100 л
Сигари та цигарки	0,0%	26%
Манітол сорбіту	0,0%	9.6 % + 125.8 €/100 кг
Продукти переробки солоду та крохмалю	0,0%	3,6%

Джерела даних: Доповнення до Додатку I-A Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС¹, дані Міністерства аграрної політики та продовольства України² та дані по тарифах РНС ЄС за 2015 р.³

Для багатьох видів продукції на сучасному етапі розвитку відповідних галузей проблема полягає не стільки у вкрай обмежених обсягах річних квот, скільки у нездатності виконати вимоги щодо якості та безпечності продукції для отримання дозволів на експорт в ЄС. У результаті якщо експортні квоти в рамках режиму автономних торговельних преференцій ЄС за 9 місяців 2015 р. на кукурудзу, пшеницю, мед, виноградний і яблучний сік, ячмінну крупу, м'ясо птиці були вибрані повністю, на цукор, овес та ячмінь - майже повністю, то квоти на інші товари – в межах від 0% до 15% (табл. 1). Деякі продукти конкурентні на ринку ЄС і при експорті поза тарифною квотою Так, у 2014 р. із 26 тис. меду тільки 5 тис. т були експортовані в межах тарифної квоти, решта – з 17,3% -м митом. Конкурентними на ринку ЄС є виробники сокових концентратів, які у 2014 р. продали на ринку ЄС 86 тис т своєї продукції, з них тільки 10 тис т за тарифною квотою, решту – з 18% ставкою митного тарифу поза квотою ЄС. Проте високе ввізне мито на м'ясо птиці не дозволяє виробникам курятини

¹ Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_%28body%29.pdf>.

² Почему украинские продукты не доходят до ЕС // Forbes Україна. - Forbes №6, червень 2015 [Електронний ресурс]. – Доступний з :<<http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1395063-evropejska-dieta-chomu-ukrayinski-produkti-ne-dohodyat-do-es>>.

³ Latest available MFN applied tariffs at HS 6-digit subheading level. Data on MFN Applied Tariff. European Union. Year 2015. [Електронний ресурс]. – Доступний з :<https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/european_communities_e.htm>.

вийти на ринки ЄС з обсягами, що перевищують виділені їм вкрай обмежені квоти.

Мізерною є і тарифна на кукурудзу порівняно із обсягами вітчизняного експорту в ЄС, який склав у 2014 р. 7950 тис. т, з яких лише 5% були експортовані в межах тарифної квоти з нульовим митом. Проте кукурудза, як і інші зернові, може експортуватися в межах квот для третіх країн з преференційною ставкою ввізного мита, розмір яких залежить від виробництва та запасів зерна в ЄС.

Інформація щодо імпорتنних тарифів ЄС поза межами тарифних квот, наведена у табл.1, дає підстави до припущень щодо переліку вітчизняних сільськогосподарських товарів, які можуть стати конкурентними на ринку ЄС при експорті поза тарифними квотами. Це мед, кукурудза, сокові концентрати, продукти переробки солоду та крохмалю, оброблений крохмаль, етанол, цукрова кукурудза, оброблена продукція зернових. На решту продуктів, особливо тваринного походження, ввізні мита поза обсягами квот фактично є забо-

після модернізації їх виробництва за стандартами ЄС. Зокрема, за прогнозом, розробленим у Європейській Комісії (ЄК) на основі агроекономічної моделі ЄК⁴, імпорту молочних продуктів в ЄС незначний, а споживається переважно місцева продукція. Імпорту сирів та сухого молока не досягає 1% від обсягів внутрішнього споживання в ЄС, а імпорту масла становить приблизно 2% в обсягах внутрішнього споживання. Не прогнозується збільшення обсягів імпорту молочних продуктів. Отже, отримання дозволів на експорт в ЄС молочних продуктів скоріше сприятиме виходу вітчизняних виробників на ринки третіх країн.

Досить насиченим є ринок свинини ЄС. Тільки 0,08% обсягів споживання свинини задовольняється за рахунок імпорту. Проте у середньостроковій перспективі згідно із прогнозом ЄК очікується зростання імпорту свинини з 17 тис. т у 2014 р. до 21 тис. т у 2015-2020 рр. Буде розвиватися й імпорту м'яса птиці та яловичини і телятини в ЄС. У 2014 р. на ринку ЄС споживалося 6% імпортного м'яса

Таблиця 2

Експорт сільськогосподарських товарів з України в ЄС у 2010-2014 рр.

Продукти	Вартість експорту в ЄС, млн євро						
	2010	2011	2012	2013	2014	2014 до 2013, %	Середні темпи змін у 2010-2014, %
Зернові (крім пшениці та рису)	88	552	1275	1496	1465	-2%	168%
Насіння олійних (крім соєвих бобів)	510	547	587	719	469	-35%	-2%
Рослинні олії (крім пальмової та оливкової)	513	496	641	464	614	32%	5%
Макуха	171	260	458	405	502	24%	31%
Соя	48	181	394	320	211	-34%	45%
Пшениця	18	267	373	21	180	754%	78%
Лоза, очерет, матеріали для плетіння	20	31	50	61	79	28%	42%
Фруктисвіжі та сухі (крім цитрусових та тропічних фруктів)	46	53	46	39	45	14%	-1%
Горіхи	17	34	37	50	50	1%	31%
Казеїн	25	36	37	23	33	45%	7%
Фруктові соки	20	8	31	31	38	23%	18%
Овочі свіжі, охолоджені, сухі	24	15	31	22	25	17%	1%
Макаронні, кондитерські, хлібні вироби	14	17	22	25	29	18%	21%
Яйця, мед	5	10	16	30	40	32%	71%
Шоколад, вироби з какао, морозиво	17	14	13	11	17	52%	0%
Решта сільськогосподарських товарів	83	102	121	118	159	35%	18%

Джерело: Офіційний сайт Європейської Комісії: EU28 agri-food trade with Ukraine [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://ec.europa.eu/agriculture/trade-analysis/statistics/outside-eu/2015/ukraine_en.pdf>.

ронними. Отже довгостроковим пріоритетним завданням є збільшення обсягів тарифних квот на ці продукти.

Проте по багатьох продуктах, імпорту яких в ЄС квотується, масовий вихід вітчизняних виробників на ринки ЄС є досить проблематичним навіть

птиці та 4% імпорту яловичини і телятини. Отже ринки м'яса ЄС є перспективними для вітчизняного експорту.

⁴ Medium-term prospects for EU agricultural markets and income 2014-2024 [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook/index_en.htm>.

Перспективи нарощування експорту традиційної продукції. Щоб оцінити перспективи збільшення обсягів експорту на ринки ЄС вітчизняних товарів традиційного експорту, необхідно розглянути як динаміку імпорту на ринки ЄС цих товарів (табл.2), так і прогнози попиту на ці товари на ринку ЄС.

Протягом 2010-2014 рр. найбільш динамічно розвивався експорт в ЄС зернових (насамперед, кукурудзи), пшениці, сої, макухи, меду, горіхів, матеріалів для плетіння, макаронних, кондитерських виробів і соків.

Кукурудза є лідером вітчизняного експорту в ЄС. За середньостроковим прогнозом ЄК на основі агроекономічної моделі ЄК споживання кукурудзи в ЄС має стійку тенденцію до зростання особливо за рахунок її використання у біоенергетиці. Проте зростаючий попит буде забезпечуватися в основному за рахунок нарощування власного виробництва ЄС, а обсяги імпорту кукурудзи будуть скорочуватися. Ці тенденції не дозволяють розраховувати на зростання експорту кукурудзи з України в ЄС у середньостроковій перспективі.

В останні роки Україна наростила експорт м'якої пшениці в ЄС. Проте за прогнозом Європейської Комісії не очікується збільшення споживання та імпорту м'якої пшениці в ЄС, отже розраховувати на нарощування експорту пшениці в ЄС також не доводиться. Насіння соняшнику займає незначну частку в імпорті насіння олійних в ЄС (до 4%) і має досить обмежений, але стабільний попит. Нарощування обсягів імпорту в ЄС насіння соняшнику не очікується. Більш перспективним сегментом ринку олійних ЄС є соя. Обсяги виробництва сої в ЄС лише приблизно на 10% забезпечують потреби у внутрішньому споживанні, а Україна має можливості нарощування експорту сої в ЄС. Перспективним залишається і ринок ріпаку ЄС, частка України на якому перевищує 40%, проте подальше збільшення посівів під ріпаком в Україні спеціалісти вважають не доцільним. Що стосується рослинних олій, то соняшникова олія має досить незначний сегмент на

споживчому ринку ЄС, що обмежує перспективи нарощування її експорту. Перспективи має експорт макухи (шротів), який динамічно розвивається протягом останніх років.

Таким чином, із лідерів українського експорту сільськогосподарських товарів на ринку ЄС перспективи для нарощування обсягів експорту мають соя, макуха (шроти), казеїн, мед, фруктові соки, горіхи, лоза, макаронні і кондитерські вироби.

Висновки та рекомендації

1. З урахуванням прогнозних продуктивних балансів Європейської комісії серед вітчизняних товарів традиційного експорту в ЄС перспективи нарощування обсягів експорту мають соя, макуха (шроти), казеїн, мед, фруктові соки, горіхи, лоза, макаронні і кондитерські вироби. Перспективи подальшого нарощування обсягів експорту кукурудзи, пшениці, насіння соняшнику, соняшникової олії обмежені.

2. Навіть після отримання дозволів на експорт молочної продукції в ЄС перспективи розвитку вітчизняного експорту молока і молочних продуктів обмежені, натомість експорт м'яса і м'ясних продуктів має кращі перспективи.

3. Після створення ЗВТ з ЄС Уряду необхідно ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій з боку ЄС, насамперед, на експорт кукурудзи, меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини. У більш віддаленій перспективі доцільно буде провести переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот на товари, імпорتنі тарифи на які поза квотами фактично є захищеними, насамперед, на м'ясо і м'ясопродукти.

4. Необхідно сприяти виробникам у сертифікації для експорту в ЄС виробництв товарів, які можуть стати конкурентними на ринку ЄС при експорті поза тарифними квотами. Це мед, кукурудза, сокові концентрати, продукти переробки солоду та крохмалю, оброблений крохмаль, етанол, цукрова кукурудза, оброблена продукція зернових.

Ostashko T. Assessing the prospects of export of domestic agricultural goods in the FTA with the EU / Institute of Economics and Forecasting NAS of Ukraine

The analysis of the dynamics and structure of export of agricultural products in the EU. The prospects of increased exports within and outside the EU import tariff quotas based on an analysis of import capacity segment of the relevant product markets of the EU and EU customs regimes. The recommendations on areas to support exports of agricultural products in the EU.

Keywords: export of agricultural commodities, FTA, tariff quotas, tariffs.

**Осташко Т.О. Оценка перспектив экспорта отечественных сельскохозяйственных товаров в ЗСТ с ЕС /
Институт экономики и прогнозирования НАН Украины**

Проведенный анализ динамики и структуры экспорта сельскохозяйственных товаров в ЕС. Оценены перспективы наращивания экспорта в пределах и за пределами импортных тарифных квот ЕС на основе анализа емкости импортного сегмента соответствующих продуктовых рынков ЕС и таможенных режимов ЕС. Разработаны рекомендации по направлениям поддержки экспорта сельскохозяйственных продуктов в ЕС.

Ключевые слова: экспорт сельскохозяйственных товаров, ЗСТ с ЕС, тарифные квоты, таможенные тарифы.

Стаття надійшла до редакції: 26.10.2015

Рекомендовано до друку: 27.11.2015